

Odborná činnosť: pomoc pri príprave na školskú dochádzku a školské vyučovanie a sprevádzanie dieťaťa do a zo školského zariadenia

EURÓPSKA ÚNIA
Európsky sociálny fond
Európsky fond regionálneho rozvoja

OPERAČNÝ PROGRAM
ĽUDSKÉ ZDROJE

Tento projekt sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu
v rámci Operačného programu Ľudské zdroje
www.esf.gov.sk www.employment.gov.sk www.ia.gov.sk

Odborná činnosť: pomoc pri príprave na školskú dochádzku a školské vyučovanie a sprevádzanie dieťaťa do a zo školského zariadenia

PhDr. Miroslava Čerešníková, PhD.

Vydavateľ: Implementačná agentúra Ministerstva práce sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky

Názov: Odborná činnosť: pomoc pri príprave na školskú dochádzku a školské vyučovanie a sprevádzanie dieťaťa do a zo školského zariadenia

Autorka: PhDr. Miroslava Čerešníková, PhD.

Recenzent: Mgr. Miroslava Hapalová

Rozsah: 8 normostrán

Rok vydania: 2017

Typ publikácie: elektronická

ISBN: 978-80-89837-21-2

Publikácia prešla jazykovou a grafickou úpravou

Základný opis odbornej činnosti

Odborná činnosť Pomoc pri príprave na školskú dochádzku a školské vyučovanie a sprevádzanie dieťaťa do a zo školského zariadenia je realizovaná ako súčasť služieb krízovej intervencie poskytovaných osobám v nepriaznivej sociálnej situácii a zákonom č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon), v znení neskorších predpisov, definovaná ako činnosť v komunitnom centre a v nízkoprahovej sociálnej službe pre deti a rodinu. Za osoby v nepriaznivej sociálnej situácii, ktorým môže byť poskytovaná pomoc pri príprave na školskú dochádzku a školské vyučovanie v intenciiach sociálnych služieb krízovej intervencie, sú považované deti (a ich rodiny), ktoré sú ohrozené sociálnym vylúčením alebo majú obmedzenú schopnosť sa sociálne začleniť a samostatne riešiť svoje problémy z dôvodu zotrávania v priestorovo segregovanej lokalite s prítomnosťou koncentrovanej a generačne reprodukovanej chudoby alebo kvôli spôsobu života a životným návykom vrátane závislosti od psychoaktívnych látok alebo návykových škodlivých činností.

Sociálne a výchovné prostredie v priestorovo segregovanej lokalite s prítomnosťou koncentrovanej a generačne reprodukovanej chudoby, v ktorom je aktivita ľudí zameraná najmä na zabezpečenie prežitia (teda na napĺňanie základných životných potrieb), nie vždy podporuje efektívnu socializáciu dieťaťa v tých kategóriách, ktoré očakáva a požaduje majoritná spoločnosť a na ktorých stavia výchovno-vzdelávací proces v škole. Preto je dôležité spolupracovať aj s rodičmi dieťaťa alebo inými jeho blízkymi ľuďmi a prostredníctvom tejto spolupráce vytvárať podmienky pre rozvíjajúce domáce prostredie dieťaťa. Zvýšenie motivácie a angažovanosti rodičov v oblasti rozvoja dieťaťa v smere jeho školskej a pracovnej kariéry je žiadaným dôsledkom pôsobenia odbornej činnosti.

Cielovou skupinou odbornej činnosti Pomoc pri príprave na školskú dochádzku a školské vyučovanie sú deti a dospelujúci, ktorí sa pripravujú na vstup do primárneho alebo sekundárneho systému vzdelávania alebo sú jeho súčasťou. Deti, žijúce v sociálne znevýhodňujúcom prostredí, sú pri vstupe do školy vo vysokom percente hodnotené ako nezrelé pre školu. Dominantnou príčinou je práve nedostatočnosť sociálneho a výchovného prostredia, v ktorom žijú. Langmeier (1961)¹ sa vo svojom výskume zamerával na identifikáciu detí nezrelých pre školu a hľadal vzťah s podnetnosťou prostredia. Kým v podnetnom prostredí identifikoval 7 % nezrelých detí a v priemerne stimulujúcom prostredí 18,5 %, v zanedbávanom prostredí to bolo až 33 %. Novšie výskumy školskej zrelosti rovnako poukazujú na veľké rozdiely v pripravenosti pre školu u detí z primerane podnetného, majoritného prostredia a deťmi zo sociálne segregovaného prostredia, v ktorom je prítomná generačne reprodukovaná chudoba. K týmto charakteristikám môže ešte pristupovať aj odlišná etnicita dieťaťa, resp. odlišný materinský jazyk.

Deti zo sociálne znevýhodňujúceho prostredia prichádzajú do školy, ktorá však nie je dobre pripravená na vzdelávanie týchto detí. Medzinárodné správy OECD opakovane konštatujú, že slovenský vzdelávací systém vykazuje najvyššiu závislosť výkonu detí od ich sociálneho prostredia v rodine. Samotná škola nedokáže deťom zo sociálne slabších rodín poskytnúť dostatočnú podporu na to, aby dokázali prosperovať vo vzdelávaní a nezlyhávali už od prvých ročníkov. Tak sa dôležitou stáva intervencia aj v oblasti sociálnych služieb.

Ďalšou skupinou, na ktorú zameriavame pozornosť, sú deti v predškolskom veku, ktoré by mali byť súčasťou systému predprimárneho vzdelávania, a aj deti v ranom veku, ktoré majú byť rozvíjané tak, aby mohli úspešne absolvovať predprimárne vzdelávanie v predškolskom zariadení.

Pomoc pri príprave na školskú dochádzku a školské vyučovanie môžeme realizovať spravidla prostredníctvom:

- Klubov pre matky a detmi, ktoré sú určené deťom v ranom veku a ich matkám (resp. najčastejšie matkám, ale aj otcom, starým matkám a iným blízkym osobám dieťaťa) a ich cieľom je najmä podporovať vzťahovú väzbu medzi matkou a dieťaťom a rozvíjať dieťa v smere neskoršieho bezproblémového zaradenia do systému predprimárneho vzdelávania.
- Predškolských klubov určených deťom v predškolskom veku, ktoré by mali navštevovať predprimárne vzdelávanie v materskej škole, ale z dôvodu sociálneho vylúčenia a nedostupnosti predškolského zariadenia doň zaradené neboli. Predškolský klub nemá byť náhradou za dostupné predškolské zariadenie, ale má byť zriadený tam, kde deti z danej lokality nemajú možnosť sa aktuálne dostať do systému riadneho predprimárneho vzdelávania.
- Pomoci pri príprave na školské vyučovanie, ktorá je realizovaná v popoludňajších hodinách pre žiakov v systéme primárneho a sekundárneho vzdelávania (žiakov základných a stredných škôl) a má im pomôcť napĺňať výkonové štandardy učebných osnov vzhľadom na ich potenciál.
- Mentoringu a tútoringu, prostredníctvom ktorého sú rozvíjané a posilňované osobné koncepty dieťaťa a dospelujúceho – sebadôvera, sebaopätie vo vzťahu k školským výkonom, sebaregulácia. Zároveň je dieťa pripravované na samostatné riešenie problémových situácií, konfliktov, a to najmä v školskom a pracovnom prostredí.
- Kariérového poradenstva v zmysle základnej orientácie dospelujúceho vo svete práce a profilovanie jeho záujmu aj na základe jeho predpokladov a školskej kariéry.

Ciele odbornej činnosti

Hlavným cieľom odbornej činnosti Pomoc pri príprave na školskú dochádzku a školské vyučovanie a sprevádzanie dieťaťa do a zo školského zariadenia je **zvyšovať úspešnosť detí a mládeže v nepriaznivej sociálnej situácii v hlavnom vzdelávacom prúde**, a tým **rozširovať možnosti na slobodný výber životnej cesty, zlepšovať tak ich budúcu pozíciu na trhu práce a uplatnenie sa v spoločnosti**.

Čiastkové ciele realizácie odbornej činnosti vymedzujeme takto:

- navodzovať zmenu postojov k vzdelávaniu a školskej kariére dieťaťa v jeho rodine,
- podporovať rodičov v aktivitách napomáhajúcich rozvoju dieťaťa v ranom detstve, v predškolskom a školskom veku,
- napomáhať orientácii rodičov v systéme vzdelávania, rozvíjať zručnosti komunikácie so zástupcami vzdelávacích inštitúcií, pretože mnoho rodičov má so školou spojené negatívne skúsenosti a emócie. Tie sú často dôvodom obrán, ktoré si vylúčený, chudobný človek vytvára, aby mu pomáhali v komunikácii so školou a zamestnancami iných inštitúcií. Preto môže byť komunikácia neefektívna – konfliktná alebo pasívna,
- vytvoriť alternatívne formy vzdelávania pre deti predškolského veku, ktoré vyrastajú v podmienkach sociálneho vylúčenia, nedochádzajú do bežných materských škôl a absentuje u nich aj akákoľvek iná forma predškolskej prípravy potrebná pre úspešný vstup do základnej školy. V zaradení do predškolského zariadenia im bráni fyzická nedostupnosť materských škôl, nedostatok finančných prostriedkov alebo nedostatočné kapacity predškolských zariadení (napr. upred-

¹ Langmeier, J. 1961. Zralost dítěte pro školu. In *Československá pediatria*, roč.16, č. 10, s. 865 – 876.

nostňovanie detí zamestnaných rodičov, detí s trvalým pobytom v danej obci/meste, ktoré môžu viesť k neprijímaniu detí z vylúčených skupín do MŠ). Bariérou sú zároveň aj odlišnosti v obsahu socializácie a nedostatočná úroveň sociálneho, emocionálneho a kognitívneho vývinu, ktoré bez podporného odborného personálu materská škola nedokáže eliminovať. Cieľom práce s deťmi v predškolskom veku je predovšetkým zlepšenie komunikačnej kompetencie vo vyučovanom jazyku (obyčajne v slovenskom), rozvoj sociálnych zručností dôležitých pre vstup do základnej školy, kognitívny rozvoj v intenciách vedomostí zodpovedajúcich veku, podpora sebadôvery dieťaťa, zažívanie úspechu a spoznávanie majoritného prostredia vrátane kontaktov s rovesníkmi,

- prostredníctvom doučovania detí navštevujúcich základné a stredné školy zlepšovať ich výsledky v škole, prispieť k eliminácii ich zlyhávania (ktorého dôsledkom je preraďovanie do špeciálnych tried a škôl), budovať pozitívne školské sebaopätanie a motivovať do vlastného učenia,
- rozvíjať sociálne zručnosti a vedomosti detí a dospievajúcich smerujúce k ďalšiemu vzdelávaniu a neskoršiemu uplatneniu sa na trhu práce,
- poskytnúť rodičom priestor na vzájomnú výmenu skúseností týkajúcich sa výchovy a vzdelávania svojich detí, podporu a spätnú väzbu, ale aj priestor na načerpanie síl a sebaopätanie,
- spolupracovať s ďalšími subjektmi a inštitúciami pôsobiacimi v lokalite s cieľom zamedzovať segregáciu a podporovať sociálne začlenenie,
- v lokalitách so vzdialenejším prístupom k škole alebo materskej škole zabezpečovať sprevádzanie detí do a zo školského zariadenia, aktivizovať rodičov do svojpomoci v tejto oblasti, a podporovať tak školskú úspešnosť detí,
- prostredníctvom realizovaných aktivít vyrovnávať šance rodičov a detí v nepriaznivej sociálnej situácii v oblasti prístupu k vzdelaniu a zamestnaniu.

Podobnosti a rozdiely s inými odbornými činnosťami/aktivitami a ďalšími činnosťami

Podobnosti v niektorých formách a aktivitách nachádzame

- *v skupinovej práci* – napr. aktivita Kluby pre matky s deťmi má určené pravidlá upravujúce činnosť klubu, v klube môžeme realizovať aktivity pri práci so skupinou – napr. skupina 5 matiek a ich detí –, určenie cieľa, ktorý chceme naplniť, využívanie rozličných techník smerujúcich k dosiahnutiu cieľa, reflexia v závere stretnutia a pod.
ALE: napr. doučovanie detí rozličného veku nie je metóda skupinovej práce vtedy, ak napriek faktu, že pracujeme so skupinou detí, tak pracujeme s každým dieťaťom na individuálnych úlohách, každé je v inom ročníku, každé sa má pripraviť na iný predmet a pod., každému dieťaťu poskytujeme pomoc a podporu podľa jeho individuálnej potreby.
- *v záujmovej činnosti* – aj v príprave na školské vyučovanie môžeme dieťa motivovať, získať ho pre spoluprácu alebo aktivizovať jeho pozornosť a záujem prostredníctvom záujmových aktivít, ale neustále musíme sledovať didaktický cieľ – napr. pri doučovaní môžeme využívať dramatizáciu rozprávky alebo príbehu, ale samotným cieľom nie je rozvoj divadla ako záujmovej činnosti, ale rozvoj sebaaprezenačných schopností, rozširovanie pamäťových schopností, rozvoj čitateľskej gramotnosti a pod.

Základné metódy používané pri realizácii činnosti

Výkonu odbornej činnosti Pomoc pri príprave na školskú dochádzku a školské vyučovanie v rámci komunitného centra alebo nízkoprahovej sociálnej služby pre deti a rodinu by mala predchádzať *analýza potrieb lokálneho spoločenstva*. Na základe analýzy budeme vedieť, ktoré aktivity je potrebné poskytovať alebo zabezpečovať.

Ďalšie využívané metódy môžeme rozdeliť na:

- *individuálne* – využívame vždy vtedy, keď pracujeme s jednotlivcom a naším cieľom je pomôcť mu dosiahnuť pokrok, podporiť ho, poskytnúť chýbajúce informácie. Takouto metódou môže byť napr. individuálne doučovanie, mentoring, poradenstvo v oblasti orientácie v povolaniach, poradenstvo pri problémoch v správaní a pod.
- *skupinové* – využívame vtedy, keď pracujeme so skupinou detí alebo rodičov a všetci členovia skupiny majú stanovený spoločný cieľ, ktorý chcú dosiahnuť. Takouto metódou môžeme napr. zvyšovať čitateľskú kompetenciu skupiny detí, realizovať aktivity v Klube pre matky s deťmi, organizovať besedu, návštevu historických pamiatok v okolí, výlet a podobne.

Špecifickou skupinou metód sú *relaxačné metódy*, ktoré slúžia na dosiahnutie psychického uvoľnenia a odstránenie napätia (využívame ich, keď je dieťa unavené po príchode zo školy alebo počas aktivít, ktoré realizujeme my a potrebuje načerpať nové sily), *metódy rozvoja osobnosti dieťaťa* – metódy kognitivizácie, emocionalizácie, socializácie, motivácie, ktoré sú súčasťou všetkých činností a aktivít, ktorých cieľom je rozvoj dieťaťa prostredníctvom cieľavedomej edukácie v najširšom zmysle slova, a *intervenčné metódy*, ktoré využívame pri snahe o nápravu nevhodne osvojených foriem správania a reagovania, napr. pri odstraňovaní predsudkov, využívaní agresie ako spôsobu riešenia konfliktov, posilňovaní sebadôvery a pod.

Pri realizácii pomoci pri príprave na školskú dochádzku a školské vyučovanie môžeme využívať vo svojej práci aj ucelené programy zamerané na konkrétne rozvíjané oblasti – napr. programy voľby povolania, intervenčné programy a pod.

Možné riziká realizácie činnosti

Najväčšie riziko spočíva v úplnom nahradení pôsobenia rodiny pri príprave na školské vyučovanie a nadobudnutie vedomia, že profesionalizovaná pomoc dieťaťu je tá najlepšia forma jeho rozvoja. Pri takomto nastavení hrozí, že sa budeme snažiť dieťa vytrhnúť z jeho blízkych a životne dôležitých väzieb a prezentovať mu život jeho a jeho rodiny ako nevhodný pre začlenenie sa do spoločnosti.

Čo i len náznak spochybnenia rodiny ako ľudí, ktorí dieťa najlepšie poznajú (týka sa najmä detí do obdobia dospievania), sa stretne s negatívnou reakciou rodičov dieťaťa a odmietaním spolupráce.

Je dôležité vychádzať z predpokladu, že rodič (alebo blízky človek v živote dieťaťa) najlepšie pozná svoje dieťa a profesionál je pre neho podporou pri jeho rozvoji, odborníkom, ktorý mu môže pomôcť otvoriť dvere, ktoré boli pred ním doteraz zatvorené alebo sa k nim nedokázal dostať. Môže byť dieťaťu a jeho rodine sprievodcom v novom priestore, podporovať ich postupné rozhodnutia smerujúce k včleňovaniu sa do majoritnej spoločnosti.

